

dr hab. Olga Hans, prof. AM
sztuki muzyczne, dyscyplina artystyczna – kompozycja i teoria muzyki
Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi

Łódź, 15.12.2017

RECENZJA

pracy doktorskiej złożonej z kompozycji pt. *Intui* na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową oraz jej opisu „*Intui*” na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową – *autorefleksja kompozytorska w kontekście dialektyki procesu twórczego* mgra Michała Papary złożonej do przewodu w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej kompozycja i teoria muzyki, wszczętego 7 lipca 2014 r. uchwałą Rady Wydziału Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie.

Uchwałą podjętą na posiedzeniu w dniu 27 września 2017 r. Rada Wydziału Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie zatwierdziła zmianę tematu pracy pisemnej „*Intui*” na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową – *autorefleksja kompozytorska w perspektywie twórczości wybranych kompozytorów XX i XXI wieku* na proponowany przez Wnioskodawcę temat: „*Intui*” na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową – *autorefleksja kompozytorska w kontekście dialektyki procesu twórczego*.

Podstawowe dane o kandydacie:

Michał Jakub Papara ur. 7 kwietnia 1984 r. w Krakowie, ukończył w 2006 r. studia I stopnia (licencjackie) w zakresie muzykologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie studia II stopnia (magisterskie) w zakresie teorii muzyki (dyplom z wyróżnieniem w 2010 r.) oraz w zakresie kompozycji (dyplom z wyróżnieniem w klasie prof. Józefa Rychlika w 2012 r.) w Akademii Muzycznej w Krakowie, obecnie jest doktorantem tejże Uczelni. Kandydat jest członkiem Koła Młodych ZKP, Stowarzyszenia Polskich artystów Muzyków oraz Polskiego Towarzystwa Muzyki Współczesnej.

Michał Papara jest laureatem konkursów kompozytorskich:

- VII Konkurs Kompozytorski im. Tadeusza Ochlewskiego (2009) – I nagroda za utwór *Odyseja – I Kwartet smyczkowy*,
- II Konkurs Kompozytorski im. Marka Stachowskiego (2009) – I wyróżnienie za utwór *Kłątwa starych zegarów* na trio fortepianowe,
- LI Konkurs Młodych Kompozytorów im. Tadeusza Bairda (2010) – II nagroda (ex aequo) za utwór *Moje Strachy* na 2 fortepiany i 2 perkusje,

- trzykrotnie: Ogólnopolski Otwarty Konkurs Kompozytorski im. Adama Didura – II nagroda (ex aequo) za *A może to świat płonie?* (2010), wyróżnienie za *Okręty zimowe* (2011), II nagroda (ex aequo) za *Bezszenność* (2013)
- III Konkurs Kompozytorski Koła Młodych ZKP im. Zygmunta Mycielskiego (2010) – laureat

Michał Papara był stypendystą Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2009 roku, Fundacji Sapere Auso w 2010 roku, otrzymał też dwukrotnie stypendium Miasta Krakowa: naukowe w 2011 r. oraz twórcze w 2013r.

Twórczość kompozytorska pana Papary w latach 2006-2013 obejmuje przede wszystkim utwory czysto instrumentalne – solowe (3), kameralne (12) i orkiestrowe (2) oraz wokально-instrumentalne (11). W wykazie przedstawionym przez Kandydata odnaleźć można tylko jedną kompozycję elektroniczną. Większość utworów była prezentowana podczas koncertów w kraju i za granicą (Węgry, Ukraina, USA, Niemcy, Australia, Nowa Zelandia, Grecja).

Kompozycje *Odyseja – I kwartet smyczkowy* oraz *Poemat z księgi snów i wyobrażeń* na zespół kameralny zostały wydane drukiem przez PWM.

Dodatkowym obszarem działalności twórczej Michała Papary są ilustracje muzyczne do filmów i animacji (7 z lat 2011-2014) oraz opracowania i aranżacje utworów muzyki filmowej, popularnej, tradycyjnej (kolędy).

Zawodowe doświadczenia mgra Michała Papary ograniczają się do pracy w roli kopisty i edytora materiałów nutowych w Studio Orfeo s.c. (lata 2006-2009), Kandydat dotychczas nie był związany z żadną szkołą lub inną instytucją muzyczną. Pierwsze doświadczenia w obszarze dydaktyki zdobywa on obecnie podczas studiów doktoranckich w Akademii Muzycznej w Krakowie.

Dokumentacja dołączona do pracy doktorskiej (warto zauważyć, iż jest ona bardzo starannie przygotowana) obejmuje lata do momentu wszczęcia procedury przewodowej, a więc do połowy roku 2014. Mam nadzieję, że ostatnie trzy lata nie ujęte w tym wykazie wzbogaciły znacznie dorobek twórczy oraz zawodowy pana Papary.

Ocena pracy doktorskiej:

Praca doktorska mgra Michała Papary przedstawiona do recenzji składa się z partytury utworu *Intui* na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową oraz pracy teoretycznej pt. *„Intui” na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową – autorefleksja kompozytorska w kontekście dialektyki procesu twórczego*. Kompozycja powstała jako zamówienie w ramach programu „Kolekcje” – priorytet „Zamówienia kompozytorskie” realizowanego przez Instytut Muzyki i Tańca. Dodatkowo do dokumentacji dołączone zostało nagranie dokonane podczas prawykonania utworu 13.12.2014 przez solistów i Orkiestrę Kameralną Filharmonii Opolskiej pod dyrekcją Macieja Koczura.

Utwór przeznaczony dla trojga solistów i orkiestry nie jest w założeniu autora formą koncertującą. Mimo, iż grupa solistów (klarnet, fortepian, instrumenty perkusyjne) stanowi naturalną kolorystyczną opozycję w stosunku do orkiestry smyczkowej, oba plany barwowe są ze sobą silnie połączone, budując wspólnie całą kompozycję. *Intui* jest utworem, w którym swoje odbicie znalazło szerokie spektrum zainteresowań autora, nie ma tu jednak jednego wyraźnego inspirującego pozamuzycznego wątku, jak to miało miejsce w wielu wcześniejszych kompozycjach Michała Papary (np. *Autoportrety*, *Lumen-Tenebrae*, *Poemat z księgi snów i wyobrażeń*). Doktorant sam zauważa, iż w procesie jego rozwoju kompozytorskiego kolejne utwory „stopniowo ulegają jakby wyemancypowaniu muzyki z silnej zależności inspiracyjnej od dziedzin pozamuzycznych”, zaś najistotniejszym źródłem inspiracji pozostają dla niego emocje, i właśnie emocje są bardzo wyraziście zarysowane w *Intui*.

Omawiana kompozycja jest zróżnicowaną wewnątrznie, jednoczęściową formą o czasie trwania 17'-20'. Kolejne odcinki inicjowane są przez wyraziste „kadencje”, w których wiodącą rolę kompozytor przeznacza perkusji, klarnetowi, ponownie perkusji, fortepianowi, skrzypcom (koncertmistrz orkiestry). Jedynie pierwsza z „kadencji” jest wykonywana wyłącznie przez solistę, w pozostałych soliście towarzyszą inne instrumenty w różnych kombinacjach. Cechą charakterystyczną tych odcinków muzycznych, a także ich główną ideą w zakresie organizacji czasu są pauzy oddzielające od siebie kolejne motywy. Każda z pauz ma dość swobodny, pozostawiony do decyzji solisty wymiar czasowy (np. 2"-4", 3"-8"). W partyturze zamieszczony jest komentarz wyjaśniający sposób realizacji „kadencji”:

„Wykonawca prowadzący (którego dotyczy *kadencja*), przejmując niejako funkcję dyrygenta wykonuje odpowiedni motyw zapisany w jego partii, na który reagują pozostali muzycy, poprzez natychmiastowe wykonanie motywów w swoich partiach. *Wykonawca prowadzący* może poprzedzić zagranie motywów bardziej wyeksponowanym gestem lub oddechem.”

W zamyśle autora takie działania umożliwiają wykonawcy „wprowadzenie w realizację kadencji elementu teatralnego, zaś muzyce nadają specyficznych walorów ekspresyjnych, energetycznych oraz dramaturgicznych.” Niewątpliwie podczas prezentacji koncertowej elementy te mogą być zauważalne, niestety nagranie audio nie jest medium pozwalającym na skonfrontowanie intencji kompozytora z rzeczywistością.

Części inicjowane przez „kadencje” są zróżnicowane w swym charakterze, budują formę całego utworu poprzez zmienne poziomy napięć, od stanów wyciszenia do gwałtownych erupcji dźwięku. Układają się one w czytelny zamysł, łatwo uchwytny już przy pierwszym kontakcie z kompozycją. Wyraźnie zarysowuje się tu opozycja „pionów” prezentowanych przez „kadencje” i linii poziomych niejako przepływających przez pozostałe odcinki. Linie te są wielowymiarowe, bogate wewnątrznie w zróżnicowane faktury, kolory. Budują one dwie główne kulminacje: centralną i końcową, będące rozładowaniem napięć stopniowo narastających w toku narracji utworu. Kontrast był niewątpliwie jedną z głównych idei przyświecających kompozytorowi podczas pracy nad *Intui*. Znajdujemy tu kontrasty dynamiczne (odcinki o dynamice pp przechodzące w bardzo głośne kulminacje),

kolorystyczne, fakturalne. Niewątpliwie idea ta przyświecała również przy wprowadzeniu do utworu krótkiego odcinka nazwanego przez autora „wątkiem epizodycznym” (t.255-263), który jednak w moim odczuciu zbyt mocno zaburza narrację, wprowadza niepotrzebne dodatkowe zamieszanie w dość bogatej w różnorodne pomysły kompozycji.

Materiał dźwiękowy, którym operuje kompozytor oparty jest o pełną skalę 12-dźwiękową rozszerzoną o mikrointerwały. *Intui* jest w zasadzie kompozycją atonalną, jednak w wielu fragmentach zauważyć można dążenie do tworzenia swego rodzaju centrów „tonalnych” poprzez stabilizację pojedynczych dźwięków lub współbrzmień (często akordów sekundowych i klasterów). Takie podejście do zagospodarowania materiału 12-tonowego pozwala na uniknięcie wrażenia chaosu dźwiękowego, wzbudza u słuchacza poczucie ładu, logiki i spójności.

Intui na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową Michała Papary jest oryginalną, interesującą kompozycją prowadzącą słuchacza w sposób płynny i naturalny przez skrajne stany emocjonalne, od kontemplacyjnego wyciszenia do gwałtownych, głośnych wybuchów. W wyraziście skonstruowanej formie zaprezentowane zostały różnorodne pomysły fakturalne i kolorystyczne co jest niewątpliwym atutem tego utworu.

Partytura o objętości 52 stron będąca zapisem utworu *Intui* na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową jest starannie dopracowana edycyjnie. Notacja zaproponowana przez kompozytora jest przemyślana i czytelna, w większości przypadków jednoznacznie wskazuje sposób gry, w partyturze niekiedy pojawiają się jeszcze dodatkowe opisy wskazujące daną technikę wykonawczą. Wszystkie użyte w partyturze znaki opisane są w legendzie. Ta wyjątkowa dokładność w zakresie edycji partytury jest, jak przypuszczam, efektem zawodowych doświadczeń doktoranta.

Integralną część pracy doktorskiej stanowi teoretyczny opis pt. *„Intui” na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową – autorefleksja kompozytorska w kontekście dialektyki procesu twórczego*. Praca jest bardzo obszerna, liczy aż 286 stron, złożona jest z trzech części o zróżnicowanej objętości. Najwięcej, bo aż 155 stron liczy część pierwsza, zatytułowana „W kręgu inspiracji”. W 16 rozdziałach poruszonych jest wiele zagadnień związanych z twórczością kompozytorską, od zarysu historycznego (począwszy od czasów starożytnych) roli muzyki w życiu społecznym i wypowiedzi na jej temat, poprzez rozważania nad istotą twórczości, natchnienia, inspiracji po tematy bardziej „techniczne”, jak np. improwizacja, przypadek, prekompozycja. Wszystkie te zagadnienia w pewnym stopniu są połączone rozważaniami na temat roli intuicji i intelektu w procesie twórczym. Ta część jest w moim odczuciu zapisem pracy, jaką autor wykonał przygotowując się do podjęcia zasadniczego wątku, czyli autoanalizy w kontekście dialektyki procesu twórczego. Przygotowania te były niewątpliwie konieczne, lektury, których liczne cytaty pojawiają się w tekście są bardzo celnie dobrane, uważam jednak, że w tekście, który zgodnie z wymogami ustawowymi ma być jedynie opisem dzieła artystycznego nie ma miejsca na aż tak obszerne wprowadzenie do głównego tematu.

Główny wątek zamieszczony jest w drugiej części pracy (94 strony) zatytułowanej „Autorefleksje” i podzielonej na cztery rozdziały. Część ta zawiera bardzo wnikliwą autoanalizę procesu twórczego, w czytelny sposób przedstawia kompozycję *Intui*, wyjaśnia założenia formalne, instrumentacyjne, zasady organizacji materiału dźwiękowego oraz czasu i ruchu. Opis jest sformułowany w sposób poprawny, nie budzi żadnych zastrzeżeń, a zamieszczone w tekście przykłady nutowe oraz tabele zdecydowanie ułatwiają wniknięcie w materię omawianego utworu. Interesującym elementem są tu zamieszczone ilustracje przedstawiające wstępne, graficzne szkice do powstającego utworu i stopniowe dochodzenie do ostatecznej formy zapisu myśli muzycznej w postaci partytury. Dają one dodatkowy wgląd w warsztat kompozytorski doktoranta. Uważam, że ta część pracy poprzedzona dosłownie kilkustronicowym wprowadzeniem (bardzo duży skrót cz.1) byłaby optymalnym ujęciem tzw. opisu dzieła dołączonego do partytury (i nagrania) *Intui*.

Pracę kończy bardzo krótka (15 stron) część trzecia pt. „Wnioski i perspektywy”, która nie jest w zasadzie podsumowaniem lecz tekstem poruszającym takie zagadnienia, jak np. różnorodność technik kompozytorskich w muzyce XX wieku, percepcja nowej muzyki, awangarda, postmodernizm. Autor zamyka całą pracę słowami Stefana Kisielewskiego, które, jak sądzę, stanowią zapewne swego rodzaju motto dla twórczości pana Papary:

„sztuka różnych epok (...) różnymi środkami wyrażała (...) zawsze człowieka, jego sytuację i jego aspiracje, a emocjonalna problematyka ludzka na przestrzeni tysiącleci nie uległa w istocie zmianie: miłość, śmierć, walka, odpoczynek – cóż tam więcej być może?”.

Bibliografia zaproponowana przez autora jest bardzo obszerna (łącznie 138 pozycji, z których kilka się powtarza w różnych odsłonach). Zawiera ona różnorodne teksty: m.in. monografie, rozdziały z publikacji zbiorowych, pozycje z literatury pięknej, książki programowe koncertów, słowniki, z których większość to pozycje w języku polskim. Spis ten jest starannie zredagowany, zdarzają się jednak drobne pomyłki w szeregowaniu alfabetycznym. Wszystkie pozycje bibliograficzne są przywoływane w tekście, nie znalazłam jednak w bibliografii książki cytowanej na s. 64: T.W.Adorno – *Der getreue Korrepetitor. Lehrschriftem zur musikalischen Praxis*, Frankfurt am M 1963. Pewne moje zastrzeżenie budzi „piętrowe” cytowanie zwłaszcza w sytuacji, gdy dotarcie do tekstu oryginalnego nie powinno stanowić większego problemu (np. *Pisma* K.Szymanowskiego).

Pracę zamyka streszczenie w języku polskim i angielskim.

Cały tekst jest dość dobrze i poprawnie napisany (najwięcej stylistycznych niezręczności zauważyłam tylko na pierwszych stronach tekstu), widać, że autor ma dużą biegłość w operowaniu słowem. Praca jest starannie przygotowana od strony redakcyjnej i edytorskiej.

Uważam, że utwór Michała Papary *Intui* na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową jest interesującą i wartościową propozycją kompozytorską. Dołączony do partytury opis pt. „*Intui*” na klarnet, fortepian, perkusję i orkiestrę smyczkową – *autorefleksja kompozytorska w kontekście dialektyki procesu twórczego* jest świadectwem dużej

świadomości własnego warsztatu kompozytorskiego oraz umiejętności jego analizowania i prezentacji w formie rozprawy teoretycznej. Kandydat zaprezentował oryginalne rozwiązanie problemu artystycznego i wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie artystycznej kompozycja i teoria muzyki. Pomimo zastrzeżeń dotyczących zwłaszcza pracy pisemnej stwierdzam, że mgr Michał Papara spełnił warunki określone w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.).

Wnoszę o przyjęcie pracy doktorskiej mgra Michała Papary.

Handwritten signature in black ink, reading "Olga Sławus". The signature is written in a cursive, flowing style.